

Nr 162

**Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om riksprovplatser, m. m.;
given den 25 oktober 1974**

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag ur statsrådsprotokollet över industriärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

BERTIL LÖFBERG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I anslutning till 1972 års riktlinjer (prop. 1972: 54, NU 1972: 38, rskr 1972: 199) för organisationen av officiell provning och officiell metrologisk verksamhet och till den nya regeringsformen läggs fram förslag till ramlagstiftning rörande riksprovplatser och riksmätplatser.

1 Förslag till

Lag om riksprövplatser m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Med riksprövplats avses organ som enligt denna lag utsetts att svara för officiell provning.

Med officiell provning avses i denna lag sådan teknisk provning, kontroll eller besiktning som är föreskriven i lag eller annan författning och som ej är egenkontroll.

2 § Officiell provning utföres vid riksprövplats, om ej annat är särskilt föreskrivet.

3 § Riksprövplats skall vara organ som kan antagas utföra officiell provning på ett opartiskt och sakkunnigt sätt.

4 § Riksprövplats utses för visst objektområde.

5 § Riksprövplats utses av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

6 § Myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över verksamheten vid riksprövplats som ej är statlig myndighet.

7 § Myndighet som regeringen bestämmer får meddela auktorisation för visst organ att utföra provning som ej är officiell. Auktorisation får meddelas endast om organet har kompetent personal och lämplig utrustning för provningen.

Organ som erhållit auktorisation benämnes auktoriserad provplats.

8 § Auktorisation meddelas för viss tid eller tills vidare.

9 § Myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över verksamheten vid auktoriserad provplats som ej är statlig myndighet.

10 § Beslut varigenom auktorisation meddelats för annat organ än statlig myndighet kan återkallas, när i denna lag angiven förutsättning för auktorisation ej längre föreligger eller det i övrigt finnes särskild anledning härtill.

11 § Riksprövplats skall lämna bidrag till den centrala förvaltningsmyndighetens kostnader för dess verksamhet enligt denna lag och lagen (1974: 000) om riksmätplatser.

Auktoriserad provplats skall ersätta kostnaderna för auktorisationen.

12 § Riksprovplats får uppbära avgift för officiell provning enligt vad regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer närmare föreskriver.

13 § Har beslut i fråga som avses i denna lag meddelats av annan myndighet än regeringen, föres talan mot myndighetens beslut hos regeringen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975. Lagen äger icke tillämpning på sådan i lag eller annan författning föreskriven teknisk provnings-, kontroll- eller besiktningssyftighet som bedrivs vid lagens ikraftträdande. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan förordna att lagen skall tillämpas även på sådan verksamhet.

2 Förslag till

Lag om riksmätplatser m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Med riksmätplats avses statlig myndighet som enligt denna lag utsetts

att för viss storhet officiellt svara för sådan mätning som i förhållande till nationella prototyper eller vetenskapligt definierade måttenheter säkerställer riktigheten av mätningar som utföres inom landet,

att se till att dessa prototyper och måttenheter är anknutna till internationellt antagna enheter.

2 § Riksmätplats utses för en eller flera storheter.

3 § Riksmätplats utses av regeringen.

4 § Myndighet som regeringen bestämmer får meddela auktorisation för visst organ att utföra viss mätning som ej ankommer på riksmätplats. Auktorisation får meddelas endast om organet har kompetent personal och lämplig utrustning för mätningen.

Organ som erhållit auktorisation benämnes auktoriserad mätplats.

5 § Auktorisation meddelas för viss tid eller tills vidare.

6 § Myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över verksamheten vid auktoriserad mätplats som ej är statlig myndighet.

7 § Beslut varigenom auktorisation meddelats för annat organ än statlig myndighet kan återkallas, när i denna lag angiven förutsättning för auktorisation ej längre föreligger eller det i övrigt finnes särskild anledning därtill.

8 § Auktoriserad mätplats skall ersätta kostnaderna för auktorisationen.

9 § Riksmätplats får uppbära avgift för utförda mätningar.

10 § Har beslut i fråga som avses i denna lag meddelats av annan myndighet än regeringen, föres talan mot myndighetens beslut hos regeringen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

Utdrag ur protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 oktober 1974

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, HOLMKVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, CARLSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

T. f. chefen för industridepartementet, statsrådet Löfberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om lagstiftning angående riksprovplatser och riksmütplatser och anför.

1 Inledning

Statsmakterna har år 1972 (jfr prop. 1972: 54, NU 1972: 38, rskr 1972: 199) antagit vissa riktlinjer för organisationen av officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet. Avsikten har därvid varit att man skulle få klara ansvarsförhållanden, ett effektivt utnyttjande av resurser och garantier för att verksamheten bedrivs opartiskt.

Officiell provning och kontroll avser sådana provningar och undersökningar som är en direkt följd av statliga föreskrifter om särskilda krav på olika produkter, anläggningar eller förfaranden. Dessa föreskrifter ingår som väsentliga led i samhällets strävanden att skydda liv, hälsa och egendom.

Det finns f. n. nära 30 statliga myndigheter som har att meddela föreskrifter vilka kräver provningsverksamhet. Bland de föreskrivande myndigheterna kan nämnas statens industriverk, statens planverk och statens trafiksäkerhetsverk.

Officiell provning och kontrollverksamhet bedrivs vid ett stort antal statliga, halvstatliga, kommunala eller enskilda institutioner och företag samt i avsevärd omfattning även av enskilda personer.

Inom ett bredare tekniskt område bedrivs officiell provnings- och kontrollverksamhet främst vid statens provningsanstalt. Inom vissa sektorer har genom statsmakternas beslut etablerats provningsresurser för speciella ändamål, t. ex. för besiktning av vägfordon vid AB Svensk bilprovning. Andra organ som bedriver officiell provningsverksamhet är Svenska elektriska materielkontrollanstalten AB, Ångpanneföreningen, Tekniska röntgencentralen AB och Elektriska provningsanstalten AB.

Officiell metrologisk verksamhet omfattar dels allmän, dels legal metrologi. Allmän metrologi är en vetenskapligt inriktad verksamhet

som behandlar bl. a. definitioner av måttenheter samt utveckling och användning av såväl teoretiska och praktiska metoder som instrument och normaler för mätningar. Legal metrologi täcker vissa områden där mätning sker för att läggas till grund för ekonomiska anspråk och där det föreskrivits i lag att redskap som används för mätning och vägning skall vara kontrollerade i särskild ordning av statlig myndighet.

Allmän metrologisk verksamhet bedrivs vid t. ex. statens provningsanstalt, försvarets forskningsanstalt och flygtekniska försöksanstalten. För den legala metrologin, som bedrivs i enlighet med lagen (1971: 1081) om bestämning av volym och vikt, svarar statens provningsanstalt.

2 1972 års riktlinjer

De av statsmakterna i enlighet med prop. 1972: 54 antagna riktlinjerna för organisationen av officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet innebär att man vill få till stånd en samlad bedömning och enhetlig behandling av frågor inom dessa områden.

Den praktiska verksamheten skall organiseras så, att lämpliga redan befintliga resurser utnyttjas i första hand. Detta skall ske så att ett antal organ, som vart och ett är ledande inom sitt område och som i övrigt uppfyller vissa krav t. ex. på kompetens och oberoende, utses till s. k. riksprövsplatser och riksmätplatser. Dessa rikspröv- och riksmätplatser bör täcka behovet av officiell provning, kontroll, mätning och kalibrering. Vidare bör de nationellt fungera som referensorgan beträffande prov- resp. mätmetoder. Riksmätplatserna skall se till att normaler finns för olika mätstorheter. En särskild uppgift för riksprövsplatserna är att tillgodose olika myndigheters behov av samråd vid utarbetande och utfärdande av föreskrifter, som kräver eller förutsätter provning och kontroll.

Som ett komplement till systemet med rikspröv- och riksmätplatser skall kompetensen hos andra organ att utföra en viss typ av provning, kontroll eller mätning kunna bestyrkas genom ett auktorisationsförfarande där organen utses till auktoriserade prov- eller mätplatser. Någon prövning av opartiskheten förutsätts inte ske beträffande dessa organ. Som exempel på sådana organ kan nämnas statliga och kommunala verk med teknisk verksamhet samt industrilaboratorier och konsultföretag, som för egen eller andras räkning utför provning, kontroll eller mätning.

Riksprövsplatser och riksmätplatser samt auktoriserade prov- och mätplatser skall utses av statens provningsanstalt som ges ställning av central förvaltningsmyndighet för officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet. Innan provningsanstalten fattar beslut skall samråd ske med t. ex. olika föreskrivande myndigheter. I de fall provningsanstalten själv kommer ifråga som riksprövsplats eller riksmätplats skall dock Kungl. Maj:t besluta i frågan.

I propositionen uttalas att man måste ställa höga krav på riksprovplatser och riksmätplatser i fråga om oberoende och opartiskhet. Som en följd av strävandena att i första hand utnyttja redan befintliga resurser får man emellertid räkna med varierande former för organisation och verksamhet vid olika riksprovplatser och riksmätplatser. Bedömningen av om kraven på oberoende och opartiskhet uppfylls måste därför ske med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Det kan härvid visa sig vara nödvändigt att från samhällets sida ställa krav på att t. ex. ägarförhållanden, organisation, verksamhetsinriktning eller andra förhållanden, som har betydelse i sammanhanget, ändras innan ett i övrigt lämpligt organ utses till riksprovplats. Med hänsyn till att verksamhetsområdet är så omfattande måste samordningsåtgärderna ske successivt. Därför är det också motiverat att inom vissa områden såsom kontroll av livsmedel, läkemedel och fröer liksom inom miljövårdsområdet t. v. begränsa sig till informationsutbyte och samråd.

3 Statens provningsanstalt

I enlighet med prop. 1972: 54 har statens provningsanstalt utsetts till central förvaltningsmyndighet för officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet. Enligt instruktionen (1965: 650; omtryckt 1972: 415) för statens provningsanstalt har anstalten till uppgift bl. a. att organisera och samordna officiell provning och kontroll samt allmän och legal metrologi. För dessa uppgifter finns inom anstalten dels en enhet för organisation och samordning av provning, kontroll och legal metrologi (provcentrum), dels en enhet för organisation och samordning av allmän metrologi (mätcentrum). Till anstalten har knutits två rådgivande organ, nämligen ett råd för frågor om provning, kontroll och legal metrologi samt ett råd för frågor om allmän metrologi. Dessa organ biträder anstalten i frågor inom sina kompetensområden.

Provningsanstalten har påbörjat arbetet med den omorganisation för vilken riktlinjerna drogs upp i prop. 1972: 54. Inom provningsområdet genomför provcentrum sålunda objektområdesvis en successiv kartläggning av behovet av officiell provning och vilka resurser som kan utnyttjas för att täcka detta behov. Rådet för provning, kontroll och legal metrologi har vidare med utgångspunkt i prop. 1972: 54 antagit vissa principer efter vilka omorganisationsarbetet skall bedrivas. De innebär att särskilda krav ställs på att riksprovplats har kompetent personal, kvalificerad och tillräckligt omfattande teknisk utrustning samt opartisk och oberoende ställning. Bedömningen av opartiskheten skall främst omfatta studium av ägarförhållanden, beslutsordning, vinstintressen och verksamhet utöver officiell provning. Bl. a. som en följd av att officiell

provning vanligen avser att tillgodose säkerhetsintressen anser rådet att konkurrens inte bör förekomma inom den officiella provningen.

Inom det metrologiska området har på motsvarande sätt mätcentrum och rådet för allmän metrologi varit verksamma. Hittills har verksamhet och resurser inom den allmänna metrologin kartlagts i synnerhet vid statliga institutioner.

4 Departementschefen

Genom 1972 års beslut angav statsmakterna vissa riktlinjer för organisationen av den officiella provnings- och kontrollverksamheten samt den officiella metrologiska verksamheten. Dessa riktlinjer syftade till att man skulle åstadkomma klara ansvarsförhållanden, ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser och garantier för opartiskhet i verksamheten. Statens provningsanstalt har utsetts att som central förvaltningsmyndighet ta ansvaret för de organisations- och samordningsåtgärder som måste vidtas i detta sammanhang.

Provningsanstalten har i ett inledande skede av denna omorganisation ytterligare klarlagt behovet av en systematisk och konsekvent behandling av de problem som f. n. finns framför allt inom provningsområdet. Rådet för provning, kontroll och legal metrologi med företrädare för olika intressegrupper i samhället har antagit vissa principer för vilka krav man skall ställa på en riksprovplats och dess verksamhet. Mot bakgrund av de erfarenheter som sålunda har vunnits anser jag nu att tiden är mogen att ytterligare precisera riktlinjerna för omorganisationen och ge dem en fastare form.

Redan i prop. 1972: 54 redovisades hur splittrad den nuvarande provningsverksamheten är inom många områden. Denna splittring medför risker för att provningsverksamheten inte bedrivs med den effektivitet, sakkunskap och opartiskhet som skyddet av liv, hälsa och egendom kräver. Den konkurrens om officiella provningsuppdrag som idag förekommer mellan olika provningsorgan är också ägnad att rubba förtroendet för det skydd som samhället ger den enskilde. Jag vill i detta sammanhang erinra om den allmänna debatt som på senare tid förts om riskerna för ohälsa och olyckor i arbetslivet och för skador på grund av kärnenergiutvinningen. Denna debatt visar hur angeläget det är att den officiella provningsverksamheten organiseras på ett sådant sätt att det i vida kretsar skapas ett allmänt förtroende för hur den bedrivs och för de resultat den frambringar.

För att nå detta mål kan det i en del fall komma att krävas väsentliga ingrepp i den nuvarande officiella provningsverksamheten. Därför är det viktigt att omorganisationen sker efter principer som dels ger klar vägledning om vilka villkor som måste ställas på officiell provnings-

verksamhet och de organ som bedriver den, dels tar rimlig hänsyn till de svårigheter som under ett övergångsskede kan drabba nu verksamma företag och personer inom detta område.

Jag vill först ta upp frågan om konkurrens skall vara tillåten i fråga om officiell provning. Inom många områden av den officiella provningen råder f. n. konkurrens. Det förekommer, särskilt vid officiell besiktning av större anläggningar, att besiktningsföretag väljs ut för ett visst uppdrag efter ett i kommersiella sammanhang sedvanligt anbudsförfarande. Enligt min mening är det inte tillfredsställande att man riskerar att kommersiella värderingar i samband med officiell provning ges tillfälle att inverka på sådant sätt att tilltron till provningarnas kvalitet — och därmed även tilltron till skyddet av liv, hälsa och egendom — minskar. Det är därför nödvändigt att riksprovplatsorganisationen så långt möjligt byggs upp så, att ansvaret för den officiella provningen av varje objekt läggs på en enda riksprovplats. Vissa provningsorgan har redan idag formellt eller reellt fått en sådan ställning att konkurrens inte förekommer. Det gäller t. ex. huvuddelen av verksamheten vid Svenska elektriska materielkontrollanstalten AB och AB Svensk bilprovning. På många områden är dock verksamheten splittrad på sådant sätt att en omstrukturering mot större enheter måste ske. De eventuella fördelar som den nuvarande konkurrensen kan innebära i form av krav på rationalisering av provningsverksamheten kompenseras därvid av att verksamheten kan drivas i större skala. Dessutom ökar möjligheterna för det allmänna till överblick och insyn i fråga om hur verksamheten bedrivs.

Ett annat skäl för att konkurrens inte bör förekomma är det samhällsansvar som finns för att officiell provningsverksamhet skall bedrivas likformigt och på en rimlig servicenivå över hela landet. I en konkurrenssituation är det risk för att kommersiella överväganden leder till att provningsföretag geografiskt begränsar sin verksamhet.

Jag vill i detta sammanhang också beröra frågan om vilka krav som bör ställas på en riksprovplats i fråga om opartiskhet. Redan i prop. 1972: 54 uttalades att man måste ställa höga krav på såväl riksprovplats som riksmätplats i fråga om opartiskhet och oberoende. Särskilt angavs att det kan visa sig vara nödvändigt att från samhällets sida ställa krav på att t. ex. ägarförhållanden, organisation, verksamhetsinriktning eller andra förhållanden, som har betydelse i sammanhanget, ändras innan ett i övrigt lämpligt organ utses till riksprovplats eller riksmätplats.

De erfarenheter som vunnits sedan dess bl. a. i provningsanstaltens verksamhet och de slutsatser som man kan dra av den allmänna debatten i aktuella frågor rörande officiell provning markerar enligt min mening ytterligare behovet av att det skapas garantier för att riksprovplatserna har en opartisk och oberoende ställning. De principer som i detta sammanhang antagits av rådet för provning, kontroll och legal

metrologi bör här kunna ligga till grund för bedömningar som måste göras. Främst bör således diskuteras riksprövplatsens ägarförhållanden, beslutsordning, vinstintressen och verksamhet utöver officiell provning.

I detta sammanhang bör man ha i minnet att den verksamhet som det här är fråga om i själva verket är en myndighetsuppgift. Rent principiellt ligger det därför närmast tillhands att den utövas av myndigheter. Emellertid kan detta föra med sig olägenheter, eftersom verksamheten har en teknisk karaktär med stark anknytning till industriella förhållanden. Verksamheten bör därför på många områden kunna bedrivas också i andra former om det anses lämpligt med hänsyn till kraven på att verksamhetens omfattning och inriktning snabbt skall kunna anpassas till behoven. Självfallet får härvid kraven på opartiskhet och oberoende inte eftersättas.

Verksamhet utöver officiell provning och kontroll vid en riksprövplats bör enligt min uppfattning tillåtas endast om det är uppenbart att riksprövplatsens opartiskhet och oberoende därmed inte sätts i fråga. Det bör exempelvis inte få förekomma att riksprövplatsen åtar sig sådana uppdrag som gör att man påtar sig ett ansvar för egenskaperna hos en produkt som är underkastad krav på officiell provning. På riksprövplatsen kan detta komma att ställa stora krav på insikter och omdöme så fort man går utanför det område för vilket man har riksprövplatsansvar.

I fråga om nytillkommande provning torde det i allmänhet inte möta några större svårigheter att få till stånd en sådan ordning som jag nu har förordat. När det gäller provning som redan nu bedrivs är läget delvis ett annat. På flera områden finns sedan länge etablerade företag som bedriver officiell provningsverksamhet. Omstruktureringen måste här ske under skäligt hänsynstagande till de svårigheter som den kan medföra för dessa företag och deras personal. Riktmärket bör emellertid vara att provning inom varje område skall utföras av endast ett organ, en riksprövplats. Som jag senare kommer att beröra närmare anser jag att den behövliga samordningen om möjligt bör uppnås genom förhandlingar och överenskommelser. Skulle det visa sig svårt att nå en tillfredsställande lösning den vägen bör samordningen kunna ske tvångsvis. Jag återkommer senare till de särskilda övergångsproblemen i samband med införandet av den nya organisationen.

Vad jag nu har anfört gäller samordningen av de provande organen. Det finns anledning att i detta sammanhang också närmare precisera de i prop. 1972: 54 angivna riktlinjerna för hur samspelet skall ske mellan provningsanstalten, föreskrivande myndigheter och provande organ.

De föreskrivande myndigheterna har var och en inom sitt område ansvaret för skyddet av liv, hälsa och egendom. Detta ansvar utövas så, att myndigheterna i sina föreskrifter anger vilka krav som skall vara uppfyllda på egenskaper hos produkter och anläggningar. 1972 års be-

slut innebar ingen förändring i dessa förhållanden och inte heller nu finns anledning att i dessa avseenden gå ifrån gällande ordning.

Nästa led i säkerhetsskyddet är att provande organ genom provning, kontroll och besiktning ger det faktaunderlag som behövs för att man skall kunna avgöra om föreskrifternas krav är uppfyllda eller inte. Denna officiella provning skall enligt prop. 1972: 54 samordnas av statens provningsanstalt i egenskap av central förvaltningsmyndighet för detta område. Det innebär att föreskrivande myndigheter inte längre har huvudansvaret för att det finns provningsmöjligheter tillgängliga i den utsträckning som krävs på grund av deras föreskrifter. Detta ansvar har lagts på provningsanstalten bl. a. för att man skall få till stånd en helhetsbedömning i den officiella provningsverksamheten. Ett av skälen att inrätta systemet med riksprovplatser har alltså varit att man mera samlat vill täcka det behov av provningsresurser som föranleds av flera myndigheters föreskrifter. Provningsanstalten bör i sin samordnande verksamhet samråda med de föreskrivande myndigheterna som i sin tur i god tid bör informera provningsanstalten om vilka provningsbehov nya eller ändrade föreskrifter kan medföra. Enligt prop. 1972: 54 skall vidare provningsanstalten i sådana fall då det kommer i fråga att utse provningsanstalten till riksprovplats hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det enligt allmänna förvaltningsprinciper ankommer på Kungl. Maj:t att ge närmare föreskrifter om statliga myndigheters verksamhet. Detta får till följd att provningsanstalten över huvud då det gäller att utse statlig myndighet till riksprovplats skall hänskjuta frågan till Kungl. Maj:t.

När faktaunderlaget föreligger från en officiell provning kan man fatta beslut om den aktuella produkten eller anläggningen kan godkännas eller inte. Ansvaret för ett sådant beslut ligger även i fortsättningen på föreskrivande myndigheter. Emellertid kan det i många fall vara praktiskt och önskvärt att detta beslut fattas och meddelas i direkt anslutning till provningen. Föreskrivande myndighet bör — beroende på hur lätt krav och provningsresultat kan jämföras mot varandra — i viss utsträckning kunna delegera sådana godkännandebeslut till riksprovplats. Som jag närmare skall utveckla i specialmotiveringen medför dock bestämmelserna i 11 kap. 6 § i den nya regeringsformen (RF) vissa begränsningar i föreskrivande myndighets möjlighet att delegera sådana beslut.

Riksprovplatsen bör, vid sidan av sin huvuduppgift att utföra provning och kontroll, även svara för forskning och metodutveckling inom sitt område samt följa den internationella utvecklingen, speciellt vad gäller införandet av gemensamma provningsmetoder. Andra viktiga uppgifter är att lämna föreskrivande myndigheter det bistånd i provningstekniska frågor som de behöver och att fungera som informationskälla åt dem som behöver samlad information om krav och provningsmetoder för ett visst objekt.

Många av de problem som förutses på provplatssidan kommer inte att aktualiseras vid uppbyggnaden av riksmätplatsorganisationen. Mätningens verksamheten kan inte annat än i undantagsfall bära sina kostnader. Endast statliga myndigheter kommer att utses till riksmätplatser, och av naturliga skäl bör det finnas endast en riksmätplats för varje mätstorhet.

Jag vill i detta sammanhang ta upp även frågan om hur provningsanstaltens kostnader för uppbyggnaden och upprätthållandet av systemet med riksprovplatser och riksmätplatser skall täckas. Enligt min mening bör dessa kostnader täckas genom avgifter. Det torde dock vara svårt att ta ut kostnadstäckande avgifter från riksmätplatserna. En fungerande mätplatsorganisation är en förutsättning för en tillförlitlig provningsverksamhet, och det är därför enligt min mening rimligt att en del av kostnaderna för riksmätplatsverksamheten täcks genom att avgifter tas ut av riksprovplatserna.

Som grundval för den fortsatta organisationsverksamheten bör nu en författningsreglering komma till stånd.

Frågan är då vilken form denna författningsreglering bör ha. I detta sammanhang måste särskilt beaktas den nya RF, vilken skall börja tillämpas den 1 januari 1975. Denna innebär att förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, i princip meddelas genom lag, dvs. av riksdagen. Till denna kategori hör de föreskrifter på grund av vilka provning, kontroll eller besiktning skall företas. Hit torde däremot i och för sig knappast vara att räkna de organisatoriska bestämmelserna om provning och kontroll. Med hänsyn till dessa bestämmelsers nära samband med de föreskrifter som medför provnings- eller kontrollskyldighet anser jag emellertid att de grundläggande reglerna om organisationen av den officiella provningen och den officiella metrologiska verksamheten bör ges i form av lag.

En grundtanke bakom statsmakternas beslut år 1972 var att både den officiella provningsverksamheten och den officiella metrologiska verksamheten skulle bedrivas samordnat så att väsentliga behov blev tillgodosedda och tillgängliga resurser utnyttjades rationellt. Som jag nyss anförde bör målsättningen för samordningen av den officiella provningsverksamheten vara att ansvaret inom varje område så långt möjligt skall läggas på en enda riksprovplats. I stor utsträckning bör detta kunna ske genom frivilliga överenskommelser. Med hänsyn bl. a. till de krav på opartiskhet och oberoende som enligt vad jag tidigare anført måste ställas på en riksprovplats blir det dock i vissa fall nödvändigt att göra väsentliga ingrepp i enskildas verksamhet. Frågan om införande av riksprovplatssystemet påverkar således enskildas rätt på ett sätt som gör det lämpligt att underställa riksdagen frågan.

På grund av de omständigheter som jag här redovisat anser jag att

de grundläggande bestämmelserna rörande organisationen av den officiella provningsverksamheten och den därtill nära anknutna officiella metrologiska verksamheten bör ges i form av lag. Bestämmelserna synes lämpligen böra upptas i två särskilda lagar, en om riksprövplatser och en om riksmätplatser. Lagarna bör utformas så, att de ger vissa ramar för nämnda verksamheter samtidigt som regeringen ges nödvändiga myndiganden.

Lagen om riksprövplatser kan göras omedelbart tillämplig på all officiell provning som inleds efter lagens ikraftträdande. Däremot kan det enligt min mening inte komma ifråga att omedelbart göra den nya lagen tillämplig på officiell provningsverksamhet som redan nu bedrivs. Det är emellertid angeläget att även den officiella provningsverksamhet som f. n. bedrivs inlemmas i den nya organisationen. I enlighet med vad som anförts i prop. 1972: 54 måste organisationen av denna verksamhet, som utövas i skilda och olikartade former, på lämpligt sätt anpassas till förhållandena inom varje särskilt område. Samordningsåtgärderna måste därför med nödvändighet ske successivt under en tämligen lång övergångstid. Vid genomförandet av riksprövplatssystemet bör så långt detta är möjligt samförstånd sökas med de enskilda organ som förekommer inom varje särskilt område. Det bör ankomma på den centrala förvaltningsmyndigheten, statens provningsanstalt, att undan för undan ytterligare undersöka förhållandena inom varje särskilt område där officiell provning nu bedrivs och ta upp förhandlingar med berörda parter om införande av den nya organisationen där denna befinner sig lämplig. Sedan behövt förberedelsearbete skett bör det vara möjligt att på ett enkelt sätt göra lagen om riksprövplatser tillämplig också på sådana områden där officiell provning redan nu bedrivs. Lagtekniskt synes nu angivna synpunkter kunna tillgodoses genom en föreskrift i lagens övergångsbestämmelser av innebörd att regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer skall ha rätt att förordna att lagen skall tillämpas även på officiell provning som bedrivs vid lagens ikraftträdande. Ett sådant förordnande bör dock inte kunna ta över författningsföreskrifter som på visst område innebär att en speciell ordning skall gälla för provningen. Själva lagen bör med hänsyn till att en speciell ordning för provningen undantagsvis kan vara påkallad innehålla en bestämmelse om att lagen inte gäller för det fall att annat är särskilt föreskrivet.

Inom ramen för både den officiella och den frivilliga provnings- och mätverksamheten kommer betydelsefulla uppgifter att läggas på olika statliga myndigheter. De föreskrifter som kan behövas för att reglera samordningen av dessa myndigheters verksamheter liksom deras inpassning i övrigt i den nya organisationen torde kunna meddelas i administrativ ordning. I fråga om statliga myndigheter bör nödvändig samordning i stor utsträckning kunna ske genom samråd och informationsutbyte.

När det gäller utformningen i övrigt av de båda lagarna bör dessa så långt möjligt ha en likartad uppbyggnad. Vissa skillnader är dock motiverade av att den officiella metrologiska verksamheten föreslås bli anförtrodd uteslutande åt statliga myndigheter.

Båda lagarna synes lämpligen böra inledas med en bestämmelse om vissa grundläggande begrepp. I lagarna bör också tas in en föreskrift som fastlägger det officiella ansvaret för resp. verksamheter. Lagen om riksprovplatser bör enligt vad jag nyss anfört innehålla en bestämmelse om de krav som måste ställas på en riksprovplats. I den föreslagna lagstiftningen bör vidare ges vissa bestämmelser om formerna för utseende av riksprovplats resp. riksmätplats. I både lagen om riksprovplatser och lagen om riksmätplatser bör ges bestämmelser om den auktorisationsverksamhet som syftar till att komplettera riksprovplatssystemet och riksmätplatssystemet med auktoriserade provplatser resp. auktoriserade mätplatser. Båda lagarna föreslås slutligen innehålla bestämmelser om vissa avgifter.

Den föreslagna lagstiftningen bör träda i kraft den 1 januari 1975.

5 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. lag om riksprovplatser m. m.,
2. lag om riksmätplatser m. m.

I fråga om de enskilda bestämmelserna i lagförslagen vill jag — utöver vad jag anfört i det föregående — anföra följande.

6 Specialmotivering

6.1 Förslaget till lag om riksprovplatser

Lagen innehåller vissa grundläggande bestämmelser om riksprovplatser och auktoriserade provplatser. Att dessa bestämmelser givits formen av lag sammanhänger som framhållits i avsnittet 4 i den allmänna motiveringen bl. a. med att bestämmelserna har nära samband med de föreskrifter på grund av vilka enskilda blir skyldiga att företa provning, kontroll eller besiktning. Ett annat skäl till att lagformen valts är som tidigare nämnts att frågan om införande av riksprovplatssystemet påverkar enskilds rätt på ett sådant sätt att frågan lämpligen bör underställas riksdagen.

1 §

I paragrafen definieras begreppen riksprovplats och officiell provning.

Definitionen på begreppet riksprovplats är formell i det att riksprovplats är varje organ som enligt lagen utsetts att utföra officiell provning. Ett organ får härvid anses utsett enligt lagen, även om lagen är tillämplig endast på grund av förordnande av regeringen eller myndighet i enlighet med övergångsbestämmelserna. Materiella bestämmelser om riksprovplats finns i de närmast följande paragraferna.

För att en viss provning skall vara officiell krävs enligt definitionen i paragrafens andra stycke att det på grund av bestämmelse i lag eller annan författning föreligger skyldighet att utföra provningen. Det måste alltså vara fråga om en rättslig skyldighet att utföra provningen. Varje annan provning är att betrakta som frivillig provning. Inte ens om det föreligger ett faktiskt tvång att utföra provningen blir den således officiell i lagens bemärkelse. Å andra sidan är det tillräckligt att det rättsliga tvånget kommit till uttryck i en författning av låg valör, t. ex. i verksföreskrifter. I begreppet officiell provning ligger vidare att det skall vara fråga om teknisk provning, kontroll eller besiktning som ej är egenkontroll. Med egenkontroll förstås kontroll som någon utan krav på opartiskhet hos den provande låter utföra i egen verksamhet på eget ansvar.

2 §

I enlighet med statsmakternas beslut år 1972 (jfr prop. 1972: 54, NU 1972: 38 rskr 1972: 199) skall organiseras ett system med riksprovplatser vilka tillsammans skall täcka landets behov av officiell provning. I denna paragraf slås fast att officiell provning skall utföras av riksprovplats, om inte annat är särskilt föreskrivet. Ansvar för den officiella provningen fördelas mellan de enskilda riksprovplatserna så, att var och en får ansvaret för ett visst objektområde. I den enskilda riksprovplatsens ansvar ingår att bedriva verksamheten riksomfattande och med anpassning till det totala behovet inom provplatsens objektområde. Detta kan föra med sig att riksprovplatsen får bedriva verksamheten på flera olika orter i landet. Det bör dock framhållas att det organ som utses till riksprovplats inte nödvändigtvis behöver ha egna resurser som täcker alla moment i provningsverksamheten på det aktuella området. Det kan i vissa fall vara praktiskt och lämpligt att riksprovplatsen för vissa uppgifter anlitar utomstående. Provningsen sker dock alltid på riksprovplatsens ansvar. Det bör i detta sammanhang uppmärksammas att med provning avses det tekniska förfarande varigenom föreskrivande myndighet erhåller ett faktaunderlag för beslut i frågan om den aktuella produkten eller anläggningen kan godkännas eller inte. Som anförs i den allmänna motiveringen och vid 3 § kan det emellertid komma i fråga att också låta riksprovplatsen besluta i godkännandefrågan. Efter som sistnämnda uppgift innefattar myndighetsutövning måste överlämnandet, om det riktar sig till exempelvis ett aktiebolag, enligt 11 kap.

6 § i den nya RF ske genom lag. Hinder möter däremot inte mot att genom ett särskilt förordnande överlämna myndighetsutövning till en anställd vid t. ex. ett aktiebolag. Utformningen av denna paragraf gör det möjligt att utnyttja sistnämnda konstruktion, som f. n. används vid AB Svensk bilprovning, också inom ramen för en riksprovplats.

Genom denna lag kommer systemet med riksprovplatser att omedelbart gälla i fråga om officiell provning som inleds efter lagens ikraftträdande. Undantag härifrån görs som nämnts endast för det fall att annat är särskilt föreskrivet. Undantagsbestämmelsen öppnar en möjlighet att vid införande av viss officiell provning skapa en speciell ordning för provningen. Detta får i så fall ske genom föreskrifter i den författning som reglerar provningen. Möjligheten att undanta viss provning från riksprovplatssystemet bör utnyttjas endast när detta är påkallat av särskilda skäl.

Lagen är inte tillämplig på officiell provning som bedrivs vid lagens ikraftträdande. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer har emellertid i övergångsbestämmelserna givits befogenhet att förordna att lagen skall tillämpas också på sådan provning. Eftersom denna paragraf innehåller ett undantag för det fall att annat är särskilt föreskrivet, kan lagens tillämplighet i fråga om officiell provning som inletts redan vid lagens ikraftträdande komma att bli beroende inte bara av att ett sådant förordnande meddelas utan även av att ändring i berörd författning sker. I vad mån författningsändring måste företas blir beroende på vad den aktuella författningen innebär. I många fall torde den författningsmässiga regleringen ha fått en sådan utformning att systemet med riksprovplatser kan införas utan författningsändring.

3 §

I paragrafen anges de grundläggande krav som måste ställas på en riksprovplats. Riksprovplatserna skall var och en inom sitt område representera nödvändig sakkunskap. De måste vidare vara fristående från kommersiella och andra intressen på ett sådant sätt att deras opartiskhet kan garanteras. Som anförts i prop. 1972: 54 bör den officiella provningsverksamheten anpassas till förhållandena inom varje särskilt område. Samtidigt förutsätts att tillgängliga resurser utnyttjas effektivt. Här nämnda omständigheter för med sig att man under en övergångstid får acceptera att enskilda organ fortsätter redan upptagen verksamhet. En förutsättning för att dessa organ skall kunna komma i fråga som riksprovplatser är självfallet att de uppfyller kraven på opartiskhet och sakkunskap. I detta sammanhang måste vidare uppmärksammas bestämmelserna i 11 kap. 6 § tredje stycket i den nya RF. Enligt dessa bestämmelser kan förvaltningsuppgift överlämnas till bolag, förening, samfällighet eller stiftelse. Om förvaltningsuppgiften innefattar myndighetsutövning måste dock överlämnandet ske genom

lag, dvs. det är bara riksdagen som kan anförtro bolag och andra sådana organ myndighetsutövning. Som jag anført i avsnittet 4 i den allmänna motiveringen är riksprovplatsens primära uppgift att utföra den tekniska provning eller undersökning varigenom föreskrivande myndighet erhåller ett faktaunderlag för beslut i frågan om den aktuella produkten eller anläggningen kan godkännas eller inte. Denna provningsverksamhet kan i och för sig inte anses innefatta myndighetsutövning. Emellertid kan det som förut nämnts i många fall vara praktiskt och önskvärt att beslutet i godkännandefrågan fattas och meddelas i direkt anslutning till provningen. Föreskrivande myndighet avses därför i viss utsträckning kunna delegera beslutanderätten i sådana frågor till riksprovplatsen. Uppgiften att fatta beslut i godkännandefrågan innefattar utan tvivel myndighetsutövning. Detta får enligt 11 kap. 6 § i den nya RF till följd att uppgiften endast genom lag kan överlämnas till en riksprovplats som är bolag, förening, samfällighet eller stiftelse. Som nämnts vid 2 § möter dock inte hinder mot att på sätt som f. n. sker vid AB Svensk bilprovning förordna enskilda tjänstemän vid riksprovplatsen att utöva beslutanderätten. Självfallet innebär nämnda bestämmelse i den nya RF inte heller något hinder mot att delegera beslutanderätten i godkännandefrågan till riksprovplats som är myndighet.

4 §

Riksprovplatserna avses som anförts vid 2 § tillsammans skola täcka landets behov av officiell provning och kontroll. Den enskilda riksprovplatsens behörighet knyts dock enligt bestämmelse i denna paragraf till visst varu- eller objektområde. Beslut att utse riksprovplats är ett s. k. normbeslut. Detta innebär bl. a. att beslutet kan förenas med olika villkor och att det kan återkallas.

5 §

Enligt paragrafen ankommer det på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att utse riksprovplats. I enlighet med vad som anförts i prop. 1972: 54 avses befogenheten att utse riksprovplats bli delegerad till statens provningsanstalt. Av allmänna förvaltningsprinciper följer dock att det ankommer på regeringen att meddela närmare föreskrifter rörande statliga myndigheter. I sådana fall då det blir fråga om att utse statlig myndighet till riksprovplats skall således frågan hänskjutas till regeringen.

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillsyn över verksamheten vid riksprovplats som inte är statlig myndighet. I fråga om riksprovplats som är statlig myndighet torde det i enlighet med vad jag anført i av-

snittet 4 i den allmänna motiveringen få ankomma på regeringen att meddela de föreskrifter som kan behövas.

7—10 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om auktorisation av andra organ än riksprovplatser att utföra provning som ej är officiell. Auktorisationen innebär en prövning av att organet har kompetent personal och lämplig utrustning för viss provning. Sedan auktorisation meddelats skall under auktorisationstiden fortlöpande kontrolleras att dessa krav alltfjämt uppfylls. Däremot prövas normalt inte frågan huruvida organet intar en fristående ställning gentemot kommersiella och andra intressen. Genom auktorisationsförfarandet skapas ett komplement till systemet med riksprovplatser. Som exempel på organ som kan komma i fråga kan nämnas statliga och kommunala verk med teknisk verksamhet samt industrilaboratorier och konsultföretag som för egen eller annans räkning utför provning och kontroll.

11 §

I paragrafens första stycke föreskrivs att riksprovplats skall lämna bidrag till den centrala förvaltningsmyndighetens kostnader för dess verksamhet enligt denna lag och lagen om riksmätplatser. Här avses således provningsanstaltens kostnader för administration m. m. av riksprovplats- och riksmätplatssystemet. Det torde få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att bestämma på vad sätt och med vilket belopp bidraget skall utgå.

Enligt paragrafens andra stycke är auktoriserad provplats skyldig att ersätta kostnaderna för auktorisationen. Skyldigheten omfattar såväl de kostnader som är förknippade med meddelandet av auktorisationen som de kostnader som sammanhänger med den fortlöpande kontrollen. Det torde få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter för tillämpningen av bestämmelsen.

12 §

I paragrafen fastslås rätten att ta ut ersättning för provning som utförts av riksprovplats. Paragrafen innehåller också ett bemyndigande för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela normer för debiteringen liksom de övriga föreskrifter som behövs för tillämpningen av bestämmelsen.

13 §

Paragrafen upptar bestämmelse om talan mot beslut av annan myndighet än regeringen.

Övergångsbestämmelserna innebär att lagen utan vidare gäller endast officiell provning som inleds efter ikraftträdandet. Lagen är således omedelbart tillämplig på officiell provning som införs på nya områden, såvida annat inte föreskrivs i den författning som reglerar provningen. I enlighet med definitionen på begreppet officiell provning sker införande av officiell provning därigenom att i lag eller annan författning tas in föreskrifter som innebär att viss provning skall äga rum.

I fråga om den officiella provning som bedrivs vid lagens ikraftträdande ger lagens övergångsbestämmelser regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer ett bemyndigande att förordna att lagen skall vara tillämplig också på sådan provning. Som anförts vid 2 § tar ett sådant förordnande dock inte över de författningsföreskrifter som kan finnas rörande formerna för provningsverksamheten. Nämda paragraf gör som nämnts undantag för det fall att annat kan vara särskilt föreskrivet. I sådant fall måste ett förordnande om lagens tillämplighet kompletteras med författningsändring. I många fall torde emellertid lagen kunna bringas i tillämpning genom enbart ett förordnande. Utnyttjandet av möjligheten att förordna om lagens ikraftträdande måste som jag framhållit i avsnittet 4 i den allmänna motiveringen ske under beaktande av de skilda och olikartade former i vilka den officiella provningsverksamheten f. n. bedrivs så att en lämplig anpassning kan ske till förhållandena inom varje område. Införandet av det nya systemet måste med hänsyn härtill ske successivt. På vissa områden, t. ex. när det gäller kontroll enligt livsmedelslagen (1971: 511), miljöskyddslagen (1969: 387), lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor, lagen (1928: 289) angående handel med utsädesvaror och förordningen (1967: 139) om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift, kan det vara motiverat att t. v. begränsa sig till samråd och informationsutbyte. Införandet av riksprovplatssystemet får vidare förutsättas ske under skäligt hänsynstagande till enskilda organs behov av rimlig övergångstid. I viss utsträckning får man också tänka sig att befintliga organ får fortsätta sin verksamhet under så lång tid som skäligen kan behövas för att avveckla verksamheten.

Också när officiell provning införs på nya områden kan övergångsproblem motsvarande dem jag nyss berört uppkomma. Dessa problem torde få lösas på ett likartat sätt.

6.2 Förslaget till lag om riksmätplatser

Denna lag utgör en parallell till lagen om riksprovplatser. Lagen syftar till att inom det metrologiska området fastlägga ansvarsförhållandena och ge möjlighet till en samordning av befintliga resurser. Som anförts i prop. 1972: 54 finns det ett starkt samband mellan å ena sidan provning och kontroll och å den andra allmän metrologisk verk-

samhet. En väl fungerande och opartiskt anordnad officiell metrologisk verksamhet är i själva verket en viktig förutsättning också för den officiella provningsverksamheten. I enlighet härmed upptas i denna lag vissa rambestämmelser rörande riksmätplatser och auktoriserade mätplatser.

1 §

I denna paragraf definieras begreppet riksmätplats. I enlighet med statsmakternas beslut år 1972 (jfr prop. 1972: 54, NU 38, rskr 199) skall inom området för allmän metrologisk verksamhet byggas upp ett system av riksmätplatser. Viktiga uppgifter för den allmänna metrologiska verksamheten är bl. a. att definiera måttenheter samt att utveckla och använda såväl teoretiska och praktiska metoder som instrument och normaler för mätningar. Enligt denna paragraf läggs det officiella ansvaret för denna verksamhet inom varje särskilt område på det organ som utsetts i enlighet med bestämmelserna i denna lag, områdets riksmätplats. Sammantagna avses riksmätplatserna skola täcka behovet av officiell mätning och kalibrering.

Varje riksmätplats skall enligt vad som anförts i prop. 1972: 54 inom sitt delområde representera bästa tillgängliga sakkunskap och dess opartiskhet måste kunna garanteras. Officiell allmän metrologisk verksamhet bedrivs f. n. uteslutande vid statliga myndigheter. Enligt denna paragraf skall det officiella ansvaret även i fortsättningen åvila statlig myndighet. I paragrafen anges också de huvuduppgifter som ankommer på riksmätplats.

2 §

Som nämnts vid 1 § skall varje riksmätplats ta ansvaret för den officiella metrologiska verksamheten inom ett visst delområde. Detta har i denna paragraf uttryckts så, att riksmätplats utses för en eller flera storheter. Beslutet att utse riksmätplats är ett normsbeslut, vilket bl. a. innebär att beslutet kan förenas med villkor och att det kan återkallas.

3 §

Riksmätplats skall enligt denna paragraf utses av regeringen.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om auktorisation av vissa organ att utföra mätning som inte ankommer på riksmätplats. Bestämmelsen har motsvarighet i 7 § lagen om riksprovplatser och vad som där anförts om auktorisation av provplatser är tillämpligt också på auktorisation av mätplatser. De auktoriserade mätplatserna är avsedda att utgöra ett komplement till systemet med riksmätplatser. I själva verket

torde den större mängden av mätningar komma att utföras vid de auktoriserade mätplatserna.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om giltighetstid för auktorisation enligt 4 §.

6 §

I paragrafen ges bestämmelser om tillsyn över verksamheten vid auktoriserad mätplats som inte är statlig myndighet.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om återkallelse av auktorisation. Liknande bestämmelser finns i 9 § lagen (1974: 191) om bevakningsföretag.

8 §

I paragrafen har upptagits en motsvarighet till bestämmelsen i 11 § andra stycket lagen om riksprovplatser.

9 §

Paragrafen har viss motsvarighet i 12 § lagen om riksprovplatser.

10 §

Paragrafen innehåller bestämmelse om talan mot beslut av annan myndighet än regeringen.

7 Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga förslagen till

1. lag om riksprovplatser, m. m.,
2. lag om riksmätplatser, m. m.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

